

SÜNİ INTELEKTİN ƏMƏK BAZARINDA YARATDIĞI ÇAĞRIŞLAR VƏ YENİ MƏŞĞULLUQ MODELLƏRİ

UOT 005.94

<https://doi.org/10.30546/3006-0346.2025.3.87.609>

ƏLİ SƏLİMLİ

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti,
doktorantE-mail: salimli.ali.faiq@unec.edu.az

Giriş

Robot texnikasının, süni intellekt texnologiyalarının və Əşyaların İnternetinin inkişafı iş şəraitinin və mahiyyətinin köklü şəkildə dəyişməsinə səbəb olub. Avtomatlaşdırma və süni intellekt məhsuldarlığın artmasına, iqtisadi artıma töhfə verir. Maşınlar insanların hazırda gördükləri işləri daha çox yerinə yetirə, insanların gördükləri işləri tamamlaya və hətta insanların edə bilmədiyi bəzi işləri yerinə yetirə biləcəklər.

Kompüter performansının yaxşılaşdırılması və alqoritmik düşüncənin inkişafı ilə Süni İntellekt (AI) texnologiyası son illərdə böyük bir irəliləyiş etdi. Ümumiyyətlə, süni intellektin sənaye islahatlarının yeni mərhələsinin əsas hərəkətverici qüvvəsini təşkil edəcəyinə, istehsal, bölgü, mübadilə və istehlak kimi iqtisadi fəaliyyətlərin yenidən qurulmasına, yeni məhsullar, yeni xidmətlər və yeni sənaye sahələrinin yaranmasına, iqtisadi strukturda əsaslı dəyişikliklərə səbəb olacağına və bütün cəmiyyətin məhsuldarlığında ümumi sıçrayışa səbəb olacağına inanılır. Bu məqalədə biz süni intellektin tətbiqini, onun həyatın bütün təbəqələrinə təsirini və elm və texnologiya vasitəsilə insanı necə azad etmək və iş səmərəliliyini artırmaq yollarını öyrənirik. Eyni zamanda, AI-nin məşğulluğa təsiri də müzakirə ediləcək.

Əsas hissə

Süni intellektdən istifadə ilə bağlı əsas problemlərdən biri avtomatlaşdırmaadır. Süni intellekt sayəsində bir çox prosesləri avtomatlaşdırmaq mümkündür ki, bu da kadr xərclərini azaltmağa və işin səmərəliliyini artırmağa imkan verir. Bununla belə, avtomatlaşdırma işlərin itirilməsinə səbəb ola bilər, xüsusən də işin əl əməyi və ya təkrarlanan tapşırıqları əhatə etdiyi sənayelərdə. Yaxın gələcəkdə əl əməyi işləri süni intellekt və robot texnikası ilə əvəz oluna bilər. Bununla belə, digər tərəfdən, süni intellekt onun inkişafı, sınaqdan keçirilməsi və saxlanması ilə bağlı sənaye sahələrində yeni iş yerləri yarada bilər. Süni intellekt, həmçinin süni intellektdən istifadə olunan sənaye sahələrində işçilərin bacarıq və peşəkar bacarıqlarını təkmilləşdirə bilər.

Məsələn, tibb mütəxəssisləri tibbi məlumatları təhlil etmək və daha dəqiq diaqnozlar qoymaq üçün süni intellektdən istifadə edə bilirlər [1]. Bundan əlavə, AI süni intellekt sistemlərinin inkişafı, sınaqdan keçirilməsi və dəstəklənməsi ilə bağlı yeni iş yerlərinin yaranmasına səbəb ola biləcək böyük həcmdə məlumatı təhlil etmək və emal etmək qabiliyyətinə malikdir. Bundan əlavə, bir sıra sənaye sahələrində süni intellekt səmərəliliyi və mənfəəti artıran bir vasitəyə çevrilə bilər ki, bu da öz növbəsində yeni iş yerlərinin yaradılmasına səbəb ola bilər. Süni intellektin inkişafı ilə bağlı əmək bazarında mühüm dəyişiklik işçilərin bacarıqlarına olan tələblərin dəyişməsidir. Gələcəkdə bir çox peşələr işçilərdən süni intellekt sistemləri ilə işləməyi və böyük həcmdə məlumatları təhlil etməyi tələb edəcək. Bundan əlavə, gələcək işçilər davamlı olaraq öyrənməyə və yeni texnologiyalara uyğunlaşmağa hazır olmalıdırlar. Süni intellekt bəzi sənaye sahələrində iş yerlərini aradan qaldırırsa da, süni intellekt sistemlərinin inkişafı, saxlanması və idarə olunması ilə bağlı yeni iş yerləri yarada bilər. Bundan əlavə, gələcəkdə bir çox peşələr işçilərdən süni intellektlə işləməyi və böyük həcmdə məlumatları təhlil etməyi tələb edəcəkdir. Süni intellektin (AI) inkişafı əmək bazarına əhəmiyyətli təsir göstərir, işçilərin ixtisaslarına olan tələbləri dəyişir və bir çox proseslərin avtomatlaşdırılmasına gətirib çıxarır [2].

Süni intellekt (AI) son illərdə əmək bazarında dərin dəyişikliklərə səbəb olmuş, həm mövcud iş yerlərini, həm də yeni məşğulluq modellərini yaratmışdır. Texnologiyanın sürətli inkişafı, bizneslərdə və cəmiyyətin müxtəlif sahələrində innovasiyaların tətbiqini sürətləndirərək, əmək bazarını yenidən formalaşdırır. Süni intellektin tətbiqi, istehsal və xidmət sahələrindən tutmuş, idarəetmə və təhsil kimi sahələrə qədər geniş bir spektrdə işlərin avtomatlaşdırılmasına, məhsuldarlığın artırılmasına və yeni iş növlərinin ortaya çıxmasına səbəb olur. Lakin bu, həm də bəzi ənənəvi işlərin itirilməsinə, işçilərin yeni bacarıqlar əldə etməyə və iş dünyasının yeniliklərə uyğunlaşmasına təkan verir.

Süni intellektin tətbiqi, yeni məşğulluq modellə-

rinin yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Bu modellərdən bəziləri aşağıdakılardır: [3].

Fərdi Əməkdaşlıq (Gig Economy): Süni intellektin tətbiqi ilə daha çox insanlar müstəqil işləməyi, layihə əsasında iş görməyi seçir. Bu tip iş modelləri zamanla daha populyarlaşır və insanlar təcrübə və bacarıqlarına uyğun qısa müddətli və ya müstəqil layihələr üzərində işləyirlər. Fərdi Əməkdaşlıq (Gig Economy), son illərdə dünyanın müxtəlif bölgələrində sürətlə yayılan və iş dünyasında köklü dəyişikliklərə səbəb olan yeni bir məşğulluq modelidir. Bu model, işçilərin müəyyən bir layihə, iş və ya vəzifə üçün qısa müddətli müqavilə ilə çalışmasını nəzərdə tutur. Klassik tam zamanlı və ya gündəlik iş münasibətlərindən fərqli olaraq, fərdi əməkdaşlıqda işçilər müstəqil olaraq və adətən müvəqqəti işlərdə çalışırlar. Bu, həm işçilər, həm də işəgötürənlər üçün müəyyən üstünlüklər və çağırışlar yaradır. Fərdi əməkdaşlığın üstünlükləri Cədvəl 1 –də qeyd olunub.

Cədvəl 1. Fərdi əməkdaşlığın üstünlükləri

Üstünlük	Açıqlama	Əsas Təsiri / Faydası
Çevik iş qrafiki	İşçilər öz iş vaxtlarını sərbəst şəkildə müəyyən edə bilirlər.	Ailə və şəxsi həyatla balans, həyat keyfiyyətinin yüksəlməsi.
Maliyyə azadlığı və yüksək qazanc imkanları	Eyni vaxtda bir neçə layihədə işləmək imkanı mövcuddur.	Daha yüksək gəlir və iqtisadi müstəqillik.
İxtisaslaşma və təcrübə artımı	Müxtəlif sahələrdə layihələrlə məşğul olmaq bacarıq və təcrübə artırır.	Pesəkar inkişaf və karyera yüksəlişi.
İşəgötürənlər üçün daha ucuz və çevik iş gücü	Müvəqqəti əməkdaşlıq daha az xərc və öhdəlik tələb edir.	İşəgötürən üçün qənaətlilik və ehtiyaca uyğun əməkdaşlıq imkanı.

Fərdi əməkdaşlıq (gig economy), texnologiyanın və qlobal iş bazarının dəyişməsi ilə ortaya çıxan bir iş modeli olaraq, həm işçilər, həm də işəgötürənlər üçün yeni imkanlar yaradır. Çevik iş saatları, müstəqil işlə bağlı daha çox azadlıq və yüksək gəlir imkanları təqdim etməklə yanaşı, bu modelin özünə məxsus riskləri və çağırışları da mövcuddur. Bu səbəbdən, fərdi əməkdaşlıqda işləyənlər üçün öz sosial təminatlarını və vergi məsuliyyətlərini idarə etmək, davamlı təlimlərə qatılmaq və gəlir təhlükəsizliyini təmin etmək vacibdir. Fərdi əməkdaşlıq modelinin gələcəyi, həm sosial siyasətlər, həm də texnoloji inkişaflarla sıx əlaqəlidir.

Hibrid iş modeli: Süni intellektin inkişafı ilə işçilərin ofis və ev arasında işləyə bilməsi mümkün

olmuşdur. Hibrid iş modeli, daha çevik və effektiv əməkdaşlıq imkanları yaradır. Hibrid İş Modeli, son illərdə iş dünyasında böyük dəyişikliklərə səbəb olan yeni bir iş modelidir. Bu model, ənənəvi ofis iş mühiti ilə uzaqdan işləmə və ya evdən işləməyi birləşdirir. Hibrid iş modeli, həm işəgötürənlərə, həm də işçilərə daha çevik və balanslı iş mühiti təqdim etməyi hədəfləyir. İşçilər müəyyən günlərdə ofisdə, müəyyən günlərdə isə evdə işləyə bilər və ya bu iki iş mühitini özləri üçün uyğun bir şəkildə tənzimləyə bilərlər. Hibrid iş modelinin populyarlığı, xüsusilə pandemiya dövründə uzaqdan işləməyin artması ilə daha da güclənmişdir. Hibrid iş modelinin üstünlükləri Cədvəl 2 –də qeyd olunub.

Cədvəl 2. Hibrid iş modelinin üstünlükləri

Üstünlük	Açıqlama	Əsas Təsiri / Faydası
Çevik və balanslı həyat tərz	İşçilər həm evdə, həm də ofisdə işləmə imkanına malikdirlər.	İş və şəxsi həyat arasında balans, stressin azalması, iş məmnuniyyətinin artması.
Məhsuldarlığın artması	Evdən işləmə şəraitində diqqət dağınıqlığı azalır və sərbəst iş qrafiki təmin olunur.	Fərdi məhsuldarlığın yüksəlməsi və komanda işinin effektivliyi.
Daha az səyahət və vaxt itkisi	Ofisə getmək üçün sərf olunan vaxt və nəqliyyat xərcləri azalır.	İş və şəxsi həyat daha çox vaxt, iqtisadi qənaət.
Daha geniş işçi bazası	Cəfəfi məhdudiyyət olmadan istedadlı namizədlər işə cəlb oluna bilər.	Ən yaxşı mütəxəssislərin seçimi və daha rəqəbatlı işçi bazasına çıxış.
Daha aşağı istifadə xərcləri	Ofis sahəsinə və resurslara olan ehtiyac azalır.	Şirkət üçün maliyyə qənaəti və resursların daha səmərəli istifadəsi.

Hibrid iş modeli, həm işəgötürənlər, həm də işçilər üçün böyük üstünlüklər təqdim edir, lakin eyni zamanda müəyyən çağırışları da gətirir. Çevik iş qrafikləri, işçilər üçün balanslı həyat tərz, daha geniş işçi bazası kimi müsbət cəhətlər olsa da, kommunikasiya problemləri, texnoloji təhlükəsizlik və şəxsi həyat ilə iş həyatının qarışması kimi çətinliklər də mövcuddur. Gələcəkdə bu modelin daha da inkişaf etməsi və təkmilləşməsi gözlənilir, xüsusilə texnologiyanın inkişafı və iş dünyasının dəyişən tələbləri ilə.

Ağıllı Əməkdaşlıq: Süni intellektin istifadəsi ilə insanlar və robotlar və ya AI sistemləri birgə işləyir. İnsanlar yaradıcılığı, empatiyanı və strateji düşüncəni istifadə edərkən, süni intellekt təkrarlanan və məlumat əsaslı işləri həyata keçirir. Bu model həm əməkdaşlıq, həm də yeni işin idarə edilməsi üçün

yeni yollar təqdim edir. Ağıllı Əməkdaşlıq (Smart Collaboration), texnologiyanın və süni intellektin (AI) inkişafı ilə iş dünyasında yeni bir əməkdaşlıq və iş birliyi modelidir. Bu model, insan işçiləri ilə texnoloji alətlərin, xüsusilə süni intellekt və avtomatlaşdırma sistemlərinin birgə işlədiyi bir iş mühiti yaradır. Ağıllı əməkdaşlıq, ənənəvi əməkdaşlıqdan fərqli olaraq, texnoloji alətlərin və insanların bir araya gələrək daha çevik, daha səmərəli və daha strateji qərarlar qəbul etmələrini təmin edir. İnsanlar yaradıcı düşüncələrini, empatiyyalarını və strateji yönlərini tətbiq edərkən, süni intellekt təkrarlanan işləri yerinə yetirir, məlumatları analiz edir və qərar verməyə kömək edir. Ağıllı əməkdaşlığın üstünlükləri Cədvəl 3 – də qeyd olunub.

Cədvəl 3. Ağıllı əməkdaşlıq modelinin üstünlükləri

Məqam	Açıqlama	Əsas Təsiri
Məhsuldarlığın Artması	Təkrarlanan işlərin avtomatlaşdırılması sayəsində işçilər daha yaradıcı və strateji fəaliyyətlərə fokuslana bilər.	İşçi məhsuldarlığı və ümumi səmərəlilik artır.
Daha Yaxşı Qərar Qəbul Etmə	Məlumat əsaslı analizlər işçilərin daha optimal və düzgün qərarlar qəbul etməsinə kömək edir.	Məlumatlı və strateji qərarvermə prosesi təkmilləşir.
Əməkdaşlığın Təkmilləşməsi	İnsan və süni intellekt arasında qarşılıqlı məlumat mübadiləsi komanda içində koordinasiyanı gücləndirir.	Komanda işi və əməkdaşlıq daha effektiv olur.
Yaradıcı və Strateji Bacarıqların İnkişafı	Rutin işlərdən azad olan işçilər innovasiya və problem həllinə daha çox vaxt ayırır.	İdeya yaratma və strateji düşüncə qabiliyyətləri güclənir.
Məlumat Təhlükəsizliyi və Risk İdarəetməsi	Süni intellekt potensial təhlükələri vaxtında aşkarlayır və müdaxilə imkanları yaradır.	Təhlükəsizlik səviyyəsi artır və risklər daha yaxşı idarə olunur.

Ağıllı əməkdaşlıq, insan və texnologiyanın birlikdə işlədiyi bir iş mühitinin ideal nümunəsidir. Bu model, işçilərə təkrarlanan işlərdən azad olmaq və yaradıcı, strateji və analitik bacarıqlarına fokuslanmaq imkanı verir. Eyni zamanda, süni intellekt və avtomatlaşdırma iş proseslərini sürətləndirir və daha səmərəli hala gətirir. Lakin, bu əməkdaşlığın qarşısında bəzi çağırışlar da mövcuddur, xüsusən texnologiyanın düzgün və təhlükəsiz idarə edilməsi.

Bütövlükdə, süni intellektin inkişafı əmək bazarına əhəmiyyətli dəyişikliklər gətirir, eyni zamanda yeni iş yerlərinin yaradılması və müxtəlif sənaye sahələrində işin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün yeni imkanlar açır. Gələcəyin əmək bazarında rəqabət qabiliyyətini təmin etmək üçün AI-nin inkişafı

ilə bağlı əmək bazarında dəyişikliklərə hazırlaşmaq və onlara uyğunlaşmaq vacibdir. İşçilər və işəgötürənlər bəzi iş yerlərinin yox olmasına, digərlərinin isə yenidən qurulacağına və dəyişəcəyinə hazır olmalıdırlar. Eyni zamanda, yeni texnologiyalar və imkanlar yeni mütəxəssislərə ehtiyac yaradır və AI-nin inkişafı süni intellekt texnologiyalarının inkişafı və idarə edilməsi sahəsində yeni yüksək maaşlı peşələr yarada bilər [4]. Ona görə də əsas vəzifə gələcəkdə əmək bazarında yeni imkanlara hazır olmaq üçün davamlı təlim və yenidən hazırlanmadır. Süni intellektin inkişafı artıq əmək bazarına ciddi təsir göstərir və təlim və uyğunlaşma ehtiyacına gətirib çıxarır. Eyni zamanda, süni intellekt müxtəlif sənaye sahələrində yeni iş yerlərinin yaradılması və işin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün imkanlar yaradır. Dəyişikliklərə uğurla uyğunlaşmaq üçün öz bacarıqlarınızı və təliminizi daim təkmilləşdirmək, həmçinin yeni iş metodları və biznes modelləri hazırlamaq lazımdır [5]. Anlamaq lazımdır ki, süni intellektin inkişafı cəmiyyətin və iqtisadiyyatın inkişafının tərkib hissəsidir və gələcəkdə ondan istifadə yalnız artacaqdır. Buna görə də insanların həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq və məhsuldarlığı artırmaq üçün onun potensialını maksimum dərəcədə artırmaq üçün AI sahəsində tədqiqat və inkişaf-ları davam etdirmək lazımdır. Bundan əlavə, əmək bazarında uyğunlaşmanı asanlaşdıracaq və bərabərsizliyi azaldacaq sosial və iqtisadi siyasətlərin hazırlanması vacibdir. Bu məsələdə dövlət qurumları böyük rol oynayır, belə ki, onlar təhsil və yenidən hazırlanmaya dəstək ola bilər, həmçinin innovativ layihələr və AI-nin inkişafı üçün əlverişli şərait yarada bilərlər. Beləliklə, süni intellektin inkişafı həm əmək bazarına əhəmiyyətli dəyişikliklər gətirən, həm də yeni iş yerlərinin yaradılması və müxtəlif sənaye sahələrində işin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün yeni imkanlar açan ikili hadisədir. Süni intellektin inkişafı ilə bağlı əmək bazarında baş verən dəyişikliklərə hazırlaşmaq və gələcək çağırışlara və imkanlara hazır olmaq üçün bacarıq və təlimləri daim təkmilləşdirmək vacibdir.

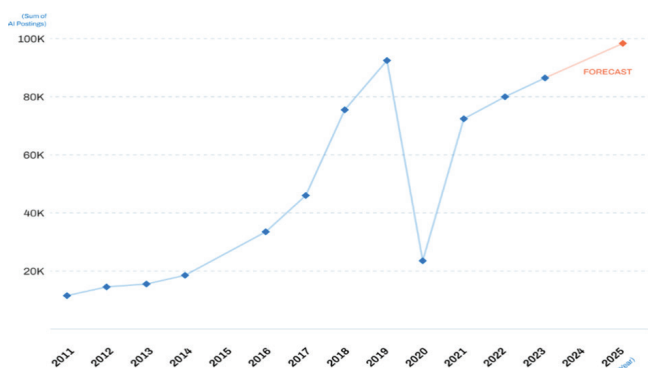
Süni intellekt texnologiyasının inkişafı və populyarlaşması ilə əlaqədar olaraq, ilkin fiziki və əqli əmək, eləcə də bəzi intellektual işlər tədricən süni intellektlə əvəz olundu, buna görə də məşğulluq həddi xeyli yüksəldi. Yenilik və çeviklik kimi xüsusiyyətlərə malik olan işçilərin rəqabət qabiliyyəti və yumşaq gücü getdikcə daha çox əhəmiyyət kəsb

edəcək. Əmək haqqı bərabərsizliyinin yaradılması - AI texnologiyası məşğulluq modellərində dəyişikliyə səbəb olur ki, bu da işçi növləri arasında gəlir səviyyələrinə daha da təsir edərək, gəlir bölgüsünü genişləndirirdi. Başqa sözlə desək, süni intellekt texnologiyaları ilə tanış olan menecerlər, texniki işçilər və mütəxəssislər çox maaş alır, işçilər isə xidmət mövqelərində az maaş alırlar.

Süni intellekt (SI) ilə əlaqəli iş imkanlarının artması, texnologiyanın sürətlə inkişaf etməsi ilə əlaqədardır. Hal-hazırda bir çox sahədə süni intellektin tətbiqinə tələbat artmışdır. Bu inkişaf, iş dünyasında yeni peşələr və rol imkanlarının yaranmasına səbəb olub. 2011 və 2020-ci illər arasında süni intellektlə əlaqəli iş elanlarında nəzərəcarpacaq artım olub. 2011-ci ildə 12 237 belə elan olubsa, 2020-ci ilə qədər bu rəqəm 23 368-ə çatıb. Bu onillik müqayisə süni intellekt sahəsində təcrübəsi olan mütəxəssislərə artan tələbatı əks etdirir.

Proqnoza görə, 2024-cü ilə qədər kompüter elmləri bazarı üçün potensial olaraq 131.000-dən çox süni intellektlə əlaqəli işin olacağı proqnozlaşdırılır. Bu əhəmiyyətli rəqəm əmək bazarında süni intellekt təcrübəsinin sürətli artımını və tələbini göstərir.

Aşağıdakı qrafikdə 2011-ci ildən 2020-ci ilə qədər süni intellektlə əlaqəli iş elanlarının artımını ümumiləşdirir. Bu rəqəmləri daha da vizuallaşdırmaq üçün qrafik tərtib etdik. Bu qrafik 2011-ci ildən 2023-cü ilə qədər AI elanlarının cəmini təhlil edir və 2026-cı ilə qədər bu elanların cəmini proqnozlaşdırır [8].

Qrafik 1. Süni intellektlə əlaqəli iş elanlarının artımı (https://www.bizreport.com/business/ai-influence-on-us-workforce-salaries?utm_source=chatgpt.com)

Süni intellekt sahəsinin əhəmiyyətli təsiri altında işçi qüvvəsinin strukturu böyük transformasiyadan

keçir, mavi yaxalılarının nisbəti tədricən azalır, yeni bilik iqtisadiyyatında ağ yaxalılarının nisbəti genişləyir. İstedadın rəhbər tutduğu iş artıq karyera əldə etməyin açarıdır və bir çox fiziki və intellektual işçilər üçün dərin təsir göstərir. Bəzi ənənəvi sənayelər üçün süni intellektin gətirdiyi dəyişiklikləri qəbul etmək seçimi passiv strategiya kimi qəbul edilə bilər. Süni intellekt dövründə işçilər yeni texnoloji inqilabın inkişafına və tələblərinə uyğunlaşmaq istəyirlərsə, nəinki mövcud texnologiya və biliyə yiyələnəli, həm də öz bilik sistemini və bacarıq sistemini daim yeniləməlidirlər, öz innovasiya qabiliyyətini və innovasiya şüurunu fəal şəkildə inkişaf etdirməlidirlər [6]. Süni intellekt dövrünün gəlişi ilə yeni elm və texnologiyaların əmək bazarına təsiri geniş və dərinidir. Bununla belə, bütövlükdə üstünlüklər mənfi cəhətlərdən daha çoxdur. İşçilər yeni texnologiyaların çağırışlarına fəal şəkildə cavab verməli və məşğulluq səviyyəsini yaxşılaşdırmaq üçün intellektual potensiallarını maksimum dərəcədə artırmalıdırlar. İşçi qüvvəsi sürətlə dəyişən texnoloji mühitdə yaşayır və xoşbəxtlik ondan ibarətdir ki, onlar həmişə öz iş rejimlərində və metodlarında baş verən əsaslı dəyişikliklərdən xəbərdardırlar. Əmək bazarı dəyişdikcə və şaxələndikcə tələb olunan bacarıqlar daha əhatəli və zəngin olur ki, bu da işçilərin öz ümumi keyfiyyətini davamlı olaraq təkmilləşdirməsini zəruri edir. İş yerində süni intellekt texnologiyasına olan tələbat tez bir zamanda əmək bazarına əks olunaçaq. İş axtaranlar şəxsi bilik və bacarıqlarına uyğun olaraq yeni iş tələbləri ilə üzləşməli və bazarda baş verən daimi dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək üçün müvafiq düzəlişlər etməlidirlər [7].

Ümumiyyətlə, gündəlik, tələbkar işlərlə məşğul olanların gələcəkdə süni intellektlə əvəzlənmə ehtimalı daha yüksəkdir ki, bu da onların məşğulluq imkanlarının və eyni zamanda müavinətlərinin kəsilməsinə səbəb ola bilər. Bununla belə, yüksək səviyyəli texniki təcrübəyə və ya idrak texnologiyasına malik olan işçilər üçün unikal bacarıqlarının dəyişkənliyi süni intellekt və avtomatlaşdırma texnologiyalarının onları əvəz etməsini çətinləşdirir, buna görə də onların işə tələbatı arta bilər.

İlk növbədə təkrarlanan və daha əsas bacarıqları əvəz edən süni intellekt və avtomatlaşdırma texnologiyaları daha yüksək ixtisaslı işçilərə daha yüksək tələbat yaradır ki, bu da yaxın müddətdə gəlir bərabərsizliyi təzyiqlərini gücləndirə bilər.

Nəticə

Süni intellekt texnologiyası sosial quruluşu, iqtisadi sistemi və insanların həyat tərzini kökündən dəyişdirdi və müxtəlif sahələrin və müxtəlif insan qruplarının işinə və məşğulluğuna köklü dəyişikliklər gətirdi. Avtomatlaşdırma və yeni məşğulluq modelləri bəzi işlərin yox olmasına səbəb olsa da, yeni sahələr və bacarıqların yaranmasına da şərait yaradır. Bu vəziyyətə uyğun olaraq işçilərin və təşkilatların süni intellektə uyğunlaşması, təlim və yenilikçiliklərlə davamlı inkişaf etmələri vacibdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Agrawal A., Gans J., Goldfarb A. *Artificial Intelligence: The Ambiguous Labor Market Impact of Automating Prediction* // *Journal of Economic Perspectives*. – 2019. – № 2. – p. 31-50.
2. Bessen J., *AI and Jobs: The role of demand*. NBER Working Paper No. 242.
3. Bowles J. *The computerisation of European jobs*. Bruegel blog. URL: bruegel.org/2014/07/the-computerisation-of-european-jobs/
4. Cockburn I., Henderson R., Stern S. *The Impact of Artificial Intelligence on Innovation*. Nber. URL: <http://dx.doi.org/10.3386/w24449>
5. Liu Xiaoli, Xu Yan li. [J] *The impact of artificial Intelligence on the employment of skilled talents from the perspective of skills-based technological progress*. *China Vocational and Technical Education*, 2018 (15).
6. Qi Hong Qiang. *The impact of Intelligent Technology on Employment* [J]. *People's Forum*, 2018 (21) : 74-75.
7. Shen Y. *Evaluation of employment effect of artificial intelligence* [J]. *China Business Theory*, 2019 (11) : 238-239. (in Chinese)
8. https://www.bizreport.com/business/ai-influence-on-us-workforce-salaries?utm_source=chatgpt.com

CHALLENGES AND NEW EMPLOYMENT MODELS CREATED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE LABOR MARKET

SUMMARY

Due to the improvement of the productivity of modern computer equipment and the continuous development of algorithms, the application of artificial intelligence is more widely used in all areas of

life. In this work, the application of artificial intelligence technology in the fields of finance, medical services, industry, information, education and social life, especially in the manufacturing industry, has formed an irresistible trend. The advent of artificial intelligence for future careers is also thought-provoking. In addition to bringing many new jobs, it has also allowed some low-value, labor-intensive jobs to disappear, causing great pressure on the labor market, and managers and experts familiar with artificial intelligence receive much higher salaries than manual workers, so that the income model of workers is gradually extended. The advent of artificial intelligence technology has also led to changes in the labor market, with labor market and automation technologies largely replacing repetitive and more basic skilled workers.

Keywords: *Artificial intelligence (AI), automation, rising unemployment, digital transformation, new employment models.*

ПРОБЛЕМЫ И НОВЫЕ МОДЕЛИ ЗАНЯТОСТИ, СОЗДАННЫЕ ИСКУССТВЕННЫМ ИНТЕЛЛЕКТОМ НА РЫНКЕ ТРУДА

РЕЗЮМЕ

Благодаря повышению производительности современной вычислительной техники и постоянному развитию алгоритмов применение искусственного интеллекта находит все более широкое применение во всех сферах жизни. В данном случае применение технологий искусственного интеллекта в сфере финансов, медицинских услуг, промышленности, информации, образования и общественной жизни, особенно в обрабатывающей промышленности, сформировало непреодолимую тенденцию. Появление искусственного интеллекта также заставляет задуматься о будущей карьере. Помимо создания большого количества новых рабочих мест, существенно вырос уровень занятости, что оказало сильное давление на рынок труда, а также привело к исчезновению некоторых малооплачиваемых, трудоемких рабочих мест. Менеджеры и специалисты, знакомые с искусственным интеллектом, зарабатывают гораздо больше, чем работники физического труда, поэтому модель

доходов работников постепенно расширяется. Появление технологий искусственного интеллекта также привело к изменениям на рынке труда: технологии автоматизации в значительной степени заменили повторяющихся и более квалифицированных рабочих.

Ключевые слова: *искусственный интеллект (ИИ), автоматизация, рост безработицы, цифровая трансформация, новые модели занятости.*

XÜLASƏ

Müasir kompüter avadanlığının məhsuldarlığının təkmilləşdirilməsi və alqoritmlərin davamlı inkişafı səbəbindən süni intellektin tətbiqi həyatın bütün sahələrində daha geniş istifadə olunur. Bu işdə süni intellekt texnologiyasının maliyyə, tibbi xidmət, sənaye, informasiya, təhsil və sosial həyat sahələrində, xüsusilə də istehsal sənayesində tətbiqi qarşısıalınmaz tendensiya formalaşdırıb. Gələcək karyeralar üçün süni intellektin gəlişi də düşündürücüdür. Bir çox yeni iş yerləri gətirməklə yanaşı, həm də bəzi aşağı qiymətli, əmək tutumlu işlərin yox olmasına imkan verərək, əmək bazarında böyük təzyiqə səbəb olan məşğulluq həddi əhəmiyyətli dərəcədə artdı, süni intellektlə tanış olan menecerlər və ekspertlər əl işçilərindən qat-qat yüksək maaş alırlar, belə ki, işçilərin gəlir modeli tədricən uzadılır. Süni intellekt texnologiyasının gəlişi həm də əmək bazarında dəyişikliklərə səbəb oldu, əmək bazarı və avtomatlaşdırma texnologiyaları əsasən təkrarlanan və daha əsas ixtisaslı işçiləri əvəz etdi.

Açar sözlər: *Süni intellekt (AI), avtomatlaşdırma, işsizliyin artması, rəqəmsal dönüşüm, yeni məşğulluq modelləri.*